

DOI: 10.31866/2617-7943.3.1.2020.205314

УДК 069:7]:[069.1:159.9

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ВІДВІДУВАЧАМИ РІЗНОГО ВІКУ: РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ У МУЗЕЯХ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Олена Харченко

Кандидат історичних наук;

e-mail: elena.muz.art@gmail.com; ORCID: 0000-0003-4496-9844

Київ, Україна

Анотація

Мета статті – проаналізувати сучасні проблеми культурно-освітньої діяльності в музеях художнього профілю, визначити роль та ефективність психологічних методів в контексті роботи з відвідувачами різного віку. **Методологія дослідження.** Застосовано міждисциплінарний підхід з використанням методів аналізу, синтезу, узагальнення. **Наукова новизна** дослідження полягає у тому, що дана стаття започатковує в українському музейництві аналіз культурно-освітньої діяльності художніх музеїв з позицій музейної психології. **Висновки.** На сьогодні використання психологічних методів в культурно-освітній роботі з відвідувачами різного віку у вітчизняних музеях художнього профілю є мало дослідженим питанням. В Україні музейна психологія розвивається в рамках культурно-освітньої роботи та музейної педагогіки. Ефективність сприйняття музейної інформації відвідувачами залежить від багатьох чинників, серед яких важливе значення займають вивчення потреб музейних відвідувачів, інтерпретація експозицій з урахуванням принципу вікової психології та сенсорного сприйняття. На початку XXI ст. розвиваються тенденції поширення диференційованого та мультисенсорного підходів у інтерпретації музейних експозицій. В культурно-освітній роботі з сучасними відвідувачами використовуються інноваційні, арт-терапевтичні, сенсорні, мультимедійні та віртуальні технології. Ці засоби, побудовані з урахуванням музейної психології, урізноманітнюють процеси трансляції культурного досвіду у вітчизняних музеях, виводять культурно-освітню діяльність художніх музеїв на якісно новий рівень розвитку.

Ключові слова: художні музеї; відвідувачі; культурно-освітня робота; музейна психологія; інклюзивність; сприйняття музейної експозиції; музейна інформація; арт-терапія

21

Вступ

Серед актуальних завдань сучасної культурно-освітньої роботи вітчизняних музеїв художнього профілю, залишаються: популяризація, рекреація, інтерпретація музейної інформації та організація доступної комунікації з музейною аудиторією, розробка нових форм і засобів трансляції культурного досвіду. Використання інтерактивних, дистанційних, віртуальних, освітніх технологій розширюють її

можливості, укріплюють статус відвідувачів як активних співучасників моделювання образу сучасного музею. Сучасна культурно-освітня діяльність вітчизняних музеїв художнього профілю набуває ефективності завдяки міждисциплінарному підходу і взаємодії різних галузей науки: мистецтвознавства, музеєзнавства, культурологічних, естетичних та історичних знань, соціології, філософії, педагогіки та психології, менеджменту та маркетингу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасний традиційний та інноваційний культурний продукт, який пропонують музеї своїм відвідувачам, повинен будуватися на психології сприйняття відвідувачів, на яких він розрахований, їх віковий ценз та рівень знань. Цю думку підтримують як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники (Харитоновна, 2018; Ключко, 2018; Благодійний фонд «Мистецький Арсенал», 2019). На жаль, на цей час, музейна психологія, на відміну від досвіду зарубіжних країн, де психологічні аспекти культурно-освітньої роботи почали активно досліджуватися і вводитися в роботу з відвідувачами з другої половини ХХ ст., розвивається дещо уповільнено. В Україні музейна психологія офіційно ще не набула наукового статусу. У вітчизняних музеях немає посад музейних психологів. Але цей напрямок роботи з музейною аудиторією впевнено розвивається у межах культурно-освітньої практики та музейної педагогіки. На базі київських музеїв «Мистецький Арсенал» та «Музей Ханенків», інших музеїв різних профілів, проводяться спеціалізовані семінари та лекції для музейних працівників з метою обміну досвідом і поширення інклюзивних практик в Україні. Серед вітчизняних музеїв художнього профілю, нині, крім вище зазначених музеїв, програми для незрячих людей і людей з вадами зору мають: Дніпропетровський художній музей, Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, Національний художній музей України, Національний музей Тараса Шевченка та інші.

22

Виклад основного матеріалу

В музеях художнього профілю багатозаровий семантичний зміст творів образотворчого мистецтва розкривається через різні традиційні та інноваційні форми роботи з музейними відвідувачами різного віку. Використання методів і знань психологічної науки в рамках культурно-освітньої діяльності допомагають найбільш ефективно будувати роботу з музейними відвідувачами на практичних засадах. Пошук адаптивних сучасних засобів в процесах інтерпретації музейних експозицій через візуальні, аудіальні, тактильні, кінестетичні, сенсорні форми, також базується на психологічних засадах і музейній психології. Це поняття охоплює не лише знання особливостей вікових, гендерних, професійних та інші характеристик аудиторії, а й включає різні психологічні аспекти сприйняття естетичних об'єктів, музейної експозиції загалом (Ваньшин, 2018).

Інклюзивність музеїв, як сучасний процес, має психологічне підґрунтя і нині набуває широкої актуальності для українських музеїв. Вона передбачає забезпечення рівних комунікативних можливостей для всіх категорій відвідувачів, макси-

мальне створення умов доступності культурного продукту для всієї громадянської спільноти (Верховна Рада України, 2017; Благодійний фонд «Мистецький Арсенал», 2019). В ширшому розумінні цього поняття – це розвиток процесів забезпечення рівних можливостей як для постійних, так і потенційних відвідувачів, музейне середовище, відкрите для всіх. А також – участь вітчизняних музеїв різних профілів у процесах заохочення відвідувачів різного віку до відкритої і активної комунікації, створення сприятливих умов для міжсуб'єктної взаємодії, пошук нових форм реалізації інтерактивних засобів, активний вплив edutainment-технологій на сенсорну сферу музейної аудиторії (Шляхтина, 2013; Ключко, 2018, с. 16).

На нашу думку, на ці процеси також впливають:

- Відповідь на запитання «Що ж спонукає сучасного відвідувача прийти до музею, якщо до навколо стільки альтернатив? З якою метою людина іде до обраного музею (якщо це не заплановане відвідування в рамках шкільної та студентської програми), а це доросла, свідомо аудиторія і прогресивна молодь?»

- Індивідуальні враження. В сучасному світі інформаційних технологій та швидкоплинних змін, людина перенасичена інформацією, яку і так можна швидко знайти у пошуковій системі Google та Вікіпедії. Те, що хвилює людину, надихає, наповнює враженнями. А це – «живе мистецтво», що викликає емоції дає поштовх для осмислення.

- Потреба у нових емоціях, пошук естетичних та емоційних ресурсів, що притаманні сучасній людині. Навантаження та стреси виснажують, мистецтво виступає засобом перезавантаження. Жодна людина не хоче дозволяти собі розкіш зіпсованого настрою та вражень від нецікавих виставок, неввічливого персоналу музеїв, відсутності елементарних засобів – стільців для відпочинку, кондиціонерів в літню спеку. Перше враження складається швидко. Відновити довіру важко. Відвідувачі, зазвичай, уникають повторних візитів, якщо перше враження було зіпсоване або принесло негативні емоції.

- Дотримання мультисенсорного принципу в інтерпретації музейної інформації: врахування основних каналів та способів сприйняття, вікові, фізичні, психічні особливості аудиторії, включення сенсорних, тактильних, аудіальних та інших елементів до експозицій (наприклад, інтерактивних зон або експонатів). Це необхідно для того, щоб відвідувачі з різними можливостями й особливостями сприйняття змогли без перешкод долучитися до музеїв.

- Інновація та користь. Конкуренція у пропозиціях культурних продуктів сучасних музеїв достатньо велика. На сьогодні замало побудувати цікаву виставку і зробити її професійну промоцію. Відвідувач, його культурні запити та інтереси формують сучасний імідж музеїв. Тому важливо, щоб концепції виставок були цікавими не тільки фахівцям, а отримували відгос у серцях і почуттях своїх відвідувачів. Для цього потрібно вивчати їх потреби, інтерпретувати інформацію у доступному вигляді, залишаючи простір для власних сенсів, які буде знаходити для себе відвідувач.

- Бути відкритими до діалогу і прислуховуватися до зауважень музейних відвідувачів. Тому що ніхто крім них не розкаже краще про свої потреби. Професійно підбирати персонал, який формує обличчя музею в очах публіки.

З метою підвищення ефективності цих процесів як у музеях, так і позамузейно-му просторі, вітчизняні музеї продовжують вивчати потреби своїх відвідувачів за

допомогою наукових методів. Загальнонаукові та спеціальні – запозичені з психології методи спостереження, експерименту, анкетування, опитування, аналізу, синтезу, інші (Горностай & Титаренко, 2001, с. 5), практично використовуються. Але достовірність, валідність результатів таких опитувань та анкетувань (крім професійно-визначених), часто є досить умовною і дозволяє здійснювати поверхневе дослідження проблеми. Спеціалізовані дослідження з проведенням анкетування та опитування музейних відвідувачів вимагають дотримання необхідних умов виконання, обчислення результатів, здійснення аналізу за різними критеріями. Це потребує часу, залучення спеціалістів та додаткових музейних коштів. Як показує практика, зацікавлені в цьому музеї, як Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (Рудик, 2012; Рудик, 2013), знаходять розв'язання цієї проблеми через пошук додаткового фінансування проектів з вивчення своєї аудиторії і залучають спеціалістів через форми грантової підтримки Українського культурного фонду та інших благодійних організацій.

Залучення коштів через грантову та спонсорську допомогу розкривають додаткові можливості для втілення інноваційних проектів та програм, розрахованих на музейну аудиторію різного віку. Це дозволяє більш ефективно і цілеспрямовано залучати відвідувачів до діалогу з музеями, отримувати зворотний зв'язок і розуміти, що їх цікавить. А також, визначати ефективність традиційних та інноваційних форм культурно-освітньої практики, вивчати, наскільки запропонований культурний продукт є для них актуальним.

Включення відвідувачів у музейне середовище відбувається на різних рівнях, що визначає багатоканальність, або *мультисенсорність сприйняття* музейної інформації. Популяризація та інтерпретація експонатів музеїв художнього профілю є ефективною, коли охоплює не лише візуальне сприйняття творів образотворчого мистецтва. Побудова форм культурно-освітньої діяльності, у якій враховуються різні канали сприйняття музейної інформації – візуальний, аудіальний, кінестетичний, ольфакторний, сприяє глибшому сприйняттю естетичних та символічних образів мистецтва, поглиблює включення у індивідуальне осмислення музейних експонатів.

Поширеною практикою сучасних зарубіжних музеїв різних профілів є досить широке використання засобів мистецтва в арт-терапії та психологічній корекції. Катарсисна, естетотерапевтична, арт-терапевтична дія мистецтва аналізується у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних психологів Г. Арнхейма, Д. Рубіна, М. Волкова, О. Волкової, Л. Виготського, О. Платонової, М. Кисельової, Н. Жвітіашвілі, М. Мацкевич, О. Тараріної, В. Назаревич, О. Тиунової, інших.

Саме поняття «арт-терапія» було введено у науковий обіг у 1938 р. психологом А. Хіллом. Спочатку цей напрямок діяльності розглядався як інструмент прогресивної психологічної допомоги для вирішення широкого кола психолого-соціальних завдань в лікарнях різного профілю, в тому числі, психіатричних. У наш час він активно розвивається у провідних музеях світу. Основні завдання цього напрямку діяльності охоплюють збереження та відновлення психічного здоров'я людей і пов'язані з профілактикою і вирішенням конфліктних ситуацій, розвитком інтелектуального та емоційного, морального потенціалу людей різного віку з різними проблемами (Киселева, 2007 с. 9-14). Арт-терапевтичний процес визначається рядом особливостей, пов'язаних з творчою діяльністю і базується на тому, що

творчий потенціал закладений у кожної людини, але він знаходиться на різних рівнях підсвідомості. Вивільнення цього творчого потенціалу особистості проходить за допомогою арт-терапії. Процес може бути як індивідуальним, так і груповим.

Ще з другої пол. XX ст. зарубіжні експозиції стали будуватися на основі мультисенсорного підходу, який передбачає, що при ознайомленні з музейними експозиціями відвідувачі будуть використовувати різні способи сприйняття, будуть активно залучені різні органи чуття. Сучасні вітчизняні музеї взяли на озброєння ефективність окремих мультисенсорних форм, зокрема, у практиці роботи з людьми, які мають порушення зору та слуху. Корекційні психологічні методи, які можна більш широко використовувати у культурно-освітній роботі вітчизняних музеїв, знаходяться на стадії вивчення та експериментального втілення.

Не менш важливим для відвідувачів, є поняття *психологічного комфорту*. Як себе почуває відвідувач у залах, які емоції він отримує від виставки чи експозиції, які психологічні потреби у нього виникають і як їх задовольнити. На цей чинник також можуть впливати різні фактори, що мають суб'єктивний характер, але вони також формують загальне враження від музею (Шляхтина, 2013; Харитоновна, 2018; Ключко, 2018, с. 16).

На часі, актуальними залишаються не вирішені в багатьох міських та обласних музеях проблеми відсутності пандусів та ліфтів для людей з обмеженими можливостями. Архітектурні особливості будинків з високими сходами та відсутність супроводжуючих є причиною численних обмежень. На жаль, часто ця категорія відвідувачів не може потрапити до постійної експозиції чи відвідати нову виставку в музеях, де відсутні такі зручні умови. Також важливо враховувати зручність огляду експонатів для відвідувачів, відповідно до специфіки інформації візуального ряду експонатів, можливо пропонувати маршрут огляду (якщо виставка має чітку логічну або хронологічну структуру). Особливо це актуальне для людей літнього віку та аудиторії з фізичними обмеженнями, інвалідами, які потребують супроводу для більш зручного огляду експозицій.

Одним з сучасних методів, який є особливо ефективним для роботи з дитячою аудиторією, є *казкотерапія*. Цей термін, який характеризує окремий терапевтичний напрямок психології, з'явився у 1990-ті роки XX століття (Киселева, 2007, с. 10) і в основу покладено цілення казкою. З кінця XX ст. цей метод почав використовуватися у культурно-освітній роботі зарубіжних музеїв. До музейних екскурсій для дітей почали вводитися казкові персонажі-ведучі, з'являються музейні театралізації, що розкривають зміст сюжетів музейних експонатів, проводиться театралізація і складання казок в рамках музейної арт-терапії. Українські музеї звернулися до використання окремих складових цього методу з другої половини XX століття. На початку XXI ст. цікавість поновилася з метою інтерпретації творів образотворчого мистецтва для дітей.

На наш погляд гра та казка, поєднані і доповнені театралізацією, драматизацією, вдало розкривають естетичний зміст як давнього, так і сучасного образотворчого мистецтва, оскільки цей матеріал є достатньо складним для сприйняття відвідувачами різного віку. Казкотерапія має широкі можливості для розкриття внутрішнього світу дитини через поєднання уяви й фантазії зі сприйняттям візуальних форм. Метод уявної подорожі та «оживлення картин» через казкотерапію,

театралізацію й інсценізацію, ефективно розвиває образне і логічне мислення дітей. Комплексний підхід у використанні цих методів в культурно-освітній роботі допомагає у доступній формі розкривати, інтерпретувати зміст, запам'ятовувати інформацію. Відкриваються можливості для усвідомленого переживання емоцій, як індивідуальних реакцій та емоційних відгуків щодо сприйняття музейної експозиції чи окремих творів мистецтва, відчуття причетності до історичних подій, реальних та вигаданих персонажів мистецьких творів – через метафору, образ, символ, вони оформлюються в індивідуальні враження, доповнюються музейною атмосферою (Харченко, 2018).

В рамках методу музейної казкотерапії, розрахованого на дитячу аудиторію, діти можуть оживляти персонажів картин, копіювати їх рухи, складати діалоги та імпровізації. Це допомагає краще осмислити й запам'ятати образ. На нашу думку, використання музейної казкотерапії в культурно-освітній роботі дітей шкільного віку може розвиватися у наступних напрямках:

- Психологічний корекційний і виховний напрямки, у тісному зв'язку з естетичним та загальним розвитком особистості дитини;
- Розвиток комунікативної активності (через спільне обговорення, складання казкових історій та оповідок за сюжетами картин);
- Вирішення проблемних ситуацій (через домислювання та інтерпретацію розвитку подій, зображених у творах образотворчого мистецтва);
- Зцілення казкою, катарсисне та емоційне відреагування, розвиток емпатії (через обігрування сюжетів);
- Розвиток фантазії, уявлень, логічного та образного мислення, розвиток комунікативної активності, тренування пам'яті та уваги (через розповідь, опис, порівняння та зіставлення життєвих та казкових ситуацій);
- Ілюстративність – прилучення до історії, мистецтва, культури та загальнолюдських цінностей (через осмислення символів та міфологічних образів);
- Релаксація та творче самовираження (рольові ігри; складання індивідуальної та групової казки; малювання, ліплення, створення колажів та інсталяцій за казковими мотивами).

В процеси музейної гри та казкової драматизації можуть бути включені як діти, так і дорослі: ділитися своїми враженнями, формувати новий сюжет, фантазувати, інтерпретувати образ по-іншому. Образи й символи у такий спосіб трансформуються й осмислюються крізь призму особистого досвіду, культурні і вікові особливості сприйняття. Доросла аудиторія та люди літнього віку добре включаються в діалог, коли вони відчувають позитивні емоції (Савчин, 2011; Арефьева & Смирнова, 2010).

Специфіка образотворчого мистецтва полягає в тому, що воно покликане пробуджувати і формувати естетичне сприйняття, викликати емоційні реакції – індивідуальні, співвідносні з внутрішнім світом кожного глядача. Один і той же експонат може викликати різні типи реагування з різними почуттями (наприклад, задоволення чи відразу, інше). Емоційна дія кольору і форми може заспокоювати одних людей і викликати збудження нервової системи в інших глядачів (Тарарина, 2019; Андрє & Некрасова, 2016). Розкриття духовного і філософського змісту творів образотворчого мистецтва для дорослих відвідувачів, може апелювати до власного світосприйняття і процесів життєтворення. Самоспостереження за

емоціями, які виникають як реакція сприйняття того чи іншого сюжету, візуальних засобів, технічні характеристики виконання творів, їх колорит, форму, композицію. Ці особливості варто враховувати у роботі з різними категоріями відвідувачів. Як стверджують психологи, *арт-терапія*, як творчий метод, є ефективним засобом емоційного виховання й активності дітей, дорослих, відвідувачів з особливими потребами (Медведева и др., 2001; Киселева, 2007; Благодійний фонд «Мистецький Арсенал», 2019; Тарарина, 2019; Тинова, 2011).

Живопис, графіка, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, архітектура більшість відвідувачів сприймається через візуальний канал. Додатково у різних формах культурно-освітньої роботи можуть бути залученими інші модальності сприйняття. Наприклад, включення кінестетичного каналу, активізація рецепторів дотику (у роботі з тактильними моделями для незрячих, тактильне обстеження предметів і моделей, закріплення інформації на заняттях з ліплення, створення сюжетних картин та об'єктів-вражень з використанням різних матеріалів). Слуховий канал сприйняття музейної інформації є активним, коли діти слухають розповідь екскурсовода чи музейного педагога, відповідають на запитання, підтверджують свою думку логічними висновками за деталями зображення, користуються аудіосупроводом. Ольфакторний канал може активізуватися через сприйняття окремих запахів та ароматів, які можуть у відвідувачів та людей з вадами зору пробуджувати уяву, викликати асоціацію з матеріалом, з якого створена робота (наприклад, дерево окремої породи, або відтворювати запах квітів, фруктів, зображених у натюрмортах).

У XXI сторіччі активно розвивається і вплітається у музейний досвід філософія *цифрових технологій*, гаджетів та віртуальних образів, застосування яких дозволяє з більшою інтенсивністю долучатися до теми образотворчого мистецтва та занурюватися в атмосферу музейних експозицій. На цей час, у зарубіжних художніх музеях інноваційні цифрові та музейно-психологічні технології випереджають вітчизняні. Цифрові технології дозволяють відвідувачам музеїв «входити» у віртуальну реальність картин і музейних експозицій (Харченко, 2015). За допомогою електронних і цифрових технологій можна самостійно моделювати і видозмінювати експонати. Так, наприклад, у Токійському музеї цифрового мистецтва (Mori digital art), відвідувач може опинитися у віртуальному просторі й створити «живу картину». Через рухи тіла та дотик до сенсорних панелей можна формувати бажану проєкцію зображення. Картини «розквітають», відтворюють об'ємну форму, реагують на дотик та траєкторію руху. Експонатом стає сама людина та візуальні образи, запрограмовані через комп'ютерну програму. Спроєктовані образи перетікають один в одного, видозмінюються, сенсорно та емоційно включають відвідувачів до взаємодії через зір, дотик, слух, рухи тіла. Гаджети доповнюють «живе сприйняття» включенням віртуальних елементів: обігравання сучасних та вигаданих образів у 3D-проєкції, огляд і аналіз експонатів через мобільні додатки, що містять основні відомості про твір мистецтва, використання віртуальних шоломів, сенсорних камер та інших технічних пристроїв. Завдяки сучасним гаджетам стає можливими заглиблення у віртуальний світ творчості того чи іншого художника – відвідувачі можуть знайомитися з біографічними відомостями митців, опиняються в іншій реальності (майстерні чи жилій кімнаті художника), змоделювати продовження сюжету через віртуальні засоби, намалювати 3-D картину (Музей Ван Гога в Ам-

стердамі). Таке здійснення віртуальних подорожей не лише наближає відвідувачів до світу художника, а й розкриває можливість «подорожувати у часі», пропускати художні образи крізь свою свідомість, осмислювати їх з точки зору сучасної людини, вибудовувати зв'язки між минулим і сучасним.

У XXI ст. художні музеї задля розширення впливу музеїв на відвідувачів, пропонують активно використовувати смартфони у процесі сприйняття музейних експонатів: відчутти себе складовою музейного простору – зробити селфі на тлі відомого експонату, здійснити віртуальну подорож у минуле, відвідати екскурсую-театралізацію з історичними персонажами, поглянути на експонат у світлі нічних екскурсій. У практику музеїв входять сучасні форми розширення інформації за QR-кодами, які можна сканувати мобільним телефоном і прочитати деталі через смартфон. У зарубіжних музеях така практика є постійною і нею активно користується молодь. Схиляємося до думки, що додаткові експлікації все ж потрібні, адже не всі відвідувачі літнього віку можуть скористатися мобільними додатками і підключатися до пошуку додаткової інформації.

Висновки

Отже, сьогодні можна говорити про те, що у вітчизняному музейному середовищі повною мірою ще не настало серйозне усвідомлення потенційних арт-терапевтичних можливостей музеїв художнього профілю. Сфера застосування арт-терапевтичних засобів у вітчизняному музейному середовищі, на відміну від музеїв США, Франції, Великобританії, Німеччини, Нідерландів, Швеції, Польщі, Росії залишається не достатньо дослідженою як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Хоча намічаються позитивні тенденції щодо міжмузейного обміну досвідом у сфері роботи з відвідувачами з особливими потребами, розробляються спеціальні екскурсії та інші форми інтерактивної взаємодії з музейною аудиторією різного віку. Художні музеї намагаються вибудовувати ефективні форми культурно-освітніх практик, щоб специфіка метафоричного і глибоко символічного музейного простору була відкритою для сприйняття, експериментів та саморефлексії музейної аудиторії. Завдяки психологічним знанням, методам інтерпретації та популяризації музейних колекцій, музейна інформація може стати якіснішою і доступною для постійної та потенційної музейної аудиторії.

Список посилань

- Андрэ, Н., & Некрасова, С. (2016). *Практическая психология цвета*. Профи Стайл.
- Арефьева, И., & Смирнова Л. (2010). *Веселый МУЗОБРАЗ. Пособие по активным методам обучения взрослых в музее*.
- Барб-Галль, Ф. (2014). *Як розмовляти з дітьми про мистецтво*. (С. Рябчук, пер.). Видавництво Старого Лева.
- Ваньшин, С. (2013). *Социокультурная реабилитация инвалидов музейными средствами*. ГДМ.
- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). *Про освіту*. Закон України № 2145-VIII. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

- Горноста́й, П. П., & Титаренко, Т. М. (Ред.). (2001). *Психологія особистості: Словник-довідник*. Рута.
- Жвйтиашвили, Н. (2015, 20 января). «Музей по рецепту». Роль музеев в поддержании физического и психического здоровья взрослых и детей [Слайды PowerPoint]. SlideShare. <https://www.slideshare.net/MuseumForum/nana-zhvitiashvili-museumsandwellbeing/>.
- Киселева, М. (2007). *Арт-терапия в практической психологии и социальной работе*. Речь.
- Ключко, Ю. (2018). Теоретичні засади освітньої діяльності сучасних музеїв. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музезнавство і пам'яткознавство*, 2, 11-18.
- Медведева, Е. А., Левченко, И. Ю., Комиссарова, Л. Н., & Добровольская, Т. А. (2001). *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании*. Академия.
- Благодійний фонд «Мистецький Арсенал». (2019). *Музей, відкритий для всіх. Культура без обмежень*, Практична конференція. ArtHuss.
- Пилипюк, С. (2018, 31 жовтня). Мистецтво на слух і дотик: екскурсії для незрячих у музеї Ханенків. Побачити мистецтво через текстури, спеції та асоціації. *The Village Україна*. <https://www.the-village.com.ua/village/city/how-it-works-city/278165-mistetstvo-na-sluh-i-dotik>.
- Рудик, Г. (2012). Музеологія людини: проблематика відвідувача як контекст проекту дослідження аудиторій музею Ханенків. *Музейний простір*, 4(6), 23-25.
- Рудик, Г. (2013). Відвідувачі музею як об'єкт дослідження. Автори, концепції, джерела. *Музейний простір*, 1(7), 18-21.
- Савчин, М. (2011). *Вікова психологія*. Академвидав.
- Тарарина, Е. (2019). *Практикум по арт-терапии в работе с детьми*. АСТАМИР-В.
- Тіунова, О. (2011). *Основи теорії і практики арт-терапії*. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка.
- Харитоновна, Т. Ю. (2018). *Социально-психологические особенности посетителей в ситуации музейной коммуникации (на примере Главного штаба Государственного Эрмитажа)*. (Автореферат диссертации кандидата психологических наук). Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербург.
- Харченко, О. (2015). Використання інноваційних Інтернет-технологій, мультимедійних і технічних засобів у культурно-освітній роботі художніх музеїв на початку XXI століття. *Праці Центру пам'яткознавства*, 27, 117-126.
- Харченко, О. (2018). Казкотерапія як сучасний метод психологічної та культурно-освітньої роботи з відвідувачами музеїв художнього профілю. *Арт-терапія. Інноваційні психологічні технології*, 5, 118-124.
- Шляхтина, Л. (2013). Рекреационно-образовательная миссия современного музея: образование или развлечение? *Вопросы музеологии*, 2(8), 206-212.
- Levi, A. W. (1985). The Art Museum as an Agency of Culture. *The Journal of Aesthetic Education. Special issue: Art Museums and Education*, 19(2), 29.
- Rubin, J. A. (Ed). (1987). *Approaches to Art Therapy: Theory and Technique*. Brunner/Mazel.

References

- Andre, N., & Nekrasova, S. (2016). *Prakticheskaia psikhologija tveta [Practical psychology of color]*. Profi Stail [in Russian].

- Arefeva, I., & Smirnova L. (2010). *Veselyi MUZOBRAZ. Posobie po aktivnym metodam obucheniia vzroslykh v muzee* [Cheerful Museum Image. A manual on active methods of teaching adults in a museum] [in Russian].
- Barbe-Gall, F. (2014). *Yak rozmovliaty z ditmy pro mystetstvo* [How to talk to kids about art] (S. Riabchuk, Trans.). Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].
- Hornostai, P. P., & Tytarenko, T. M. (Eds.). (2001). *Psykhohohiia osobystosti: Slovnyk-dovidnyk* [Personality Psychology: Dictionary-reference book]. Ruta [in Ukrainian].
- Kharchenko, O. (2015). Vykorystannia innovatsiinykh Internet-tekhnologii, multymediinykh i tekhnichnykh zasobiv u kulturno-osvitnii roboti khudozhnykh muzeiv na pochatku XXI stolittia [Use of innovative Internet technologies, multimedia and technical means in the cultural and educational work of art museums at the beginning of the 21st century]. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva*, 27, 117-126 [in Ukrainian].
- Kharchenko, O. (2018). Kazkoterapiia yak suchasnyi metod psykhohohichnoi ta kulturno-osvitnoi roboty z vidviduvachamy muzeiv khudozhnoho profilu [Fairytale therapy as a modern method of psychological and cultural-educational work with visitors to museums of artistic profile]. *Art-terapiia. Innovatsiini psykhohohichni tekhnologii*, 5, 118-124 [in Ukrainian].
- Kharitonova, T. Iu. (2018). *Sotsialno-psykhologicheskie osobennosti posetitelei v situatsii muzeinoi kommunikatsii (na primere Glavnogo shtaba Gosudarstvennogo Ermitazha)* [Socio-psychological characteristics of visitors in the situation of museum communication (on the example of the General Staff of the State Hermitage)]. (Abstract of PhD Dissertation). St. Pererburg State University, St. Petersburg [in Russian].
- Kiseleva, M. (2007). *Art-terapiia v prakticheskoi psikhologii i sotsialnoi rabote* [Art therapy in practical psychologists and social work]. Rech [in Russian].
- Kliuchko, Yu. (2018). Teoretychni zasady osvitnoi diialnosti suchasnykh muzeiv [Theoretical foundations of educational activities of modern museums]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Museology and Monumental Studies*, 2, 11-18 [in Ukrainian].
- Levi, A. W. (1985). The Art Museum as an Agency of Culture. *The Journal of Aesthetic Education. Special issue: Art Museums and Education*, 19(2), 29 [in English].
- Medvedeva, E. A., Levchenko, I. Iu., Komissarova, L. N., & Dobrovolskaia, T. A. (2001). *Artpedagogika i artterapiia v spetsialnom obrazovanii* [Art pedagogy and art therapy in special education]. Akademiia [in Russian].
- Charitable Foundation "Mystetskyi Arsenal". (2019). *Muzei, vidkrytyi dlia vsikh. Kultura bez obmezhen* [Museum open to all. Culture without limits], Practical conference. ArtHuss [in Ukrainian].
- Pylypiuk, S. (2018, October 31). *Mystetstvo na slukh i dotyk: ekskursii dlia nezriachykh u muzei Khanenkiv. Pobachyty mystetstvo cherez tekstury, spetsii ta asotsiatsii* [The Art of Hearing and Touching: Excursions for the Blind at the Hanenko Museum. See art through textures, spices and associations]. *The Village Ukraine*. <https://www.the-village.com.ua/village/city/how-it-works-city/278165-mistetstvo-na-sluh-i-dotik> [in Ukrainian].
- Rubin, J. A. (Ed.). (1987). *Approaches to Art Therapy. Theory and Technique*. Brunner/Mazel [in English].
- Rudyk, H. (2012). Muzeolohiia liudyny: problematyka vidviduvacha yak kontekst proektu doslidzhennia audytorii muzeiu Khanenkiv [Human Museology: Visitor Issues as a Context of the Hanenko Museum Audience Research Project]. *Muzeinyi prostir*, 4(6), 23-25 [in Ukrainian].
- Rudyk, H. (2013). Vidviduvachi muzeiu yak ob'ekt doslidzhennia. Avtory, kontseptsii, dzherela [Visitors to the museum as an object of study. Authors, concepts, sources]. *Muzeinyi prostir*, 1(7), 18-21 [in Ukrainian].

- Savchyn, M. (2011). *Vikova psykholohiia [Age psychology]*. Akademydav [in Ukrainian].
- Shliakhtina, L. (2013). Rekreacionno-obrazovatelnaia missiia sovremennogo muzeia: obrazovanie ili razvlechenie? [Recreation and educational mission of the modern museum: education or entertainment?]. *The Issues of Museology*, 2(8), 206-212 [in Russian].
- Tararina, E. (2019). *Praktikum po art-terapii v rabote s detmi [Workshop on art therapy in working with children]*. ASTAMIR-V [in Russian].
- Tiunova, O. (2011). *Osnovy teorii i praktyky art-terapii [Fundamentals of art therapy theory and practice]*. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Vanshin, S. (2013). *Sotciokulturnaia reabilitaciia invalidov muzeinymi sredstvami [Sociocultural rehabilitation of the disabled by museum means]*. GDM [in Russian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). *Pro osvitu [On Education]*. Law of Ukraine № 2145-VIII. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
- Zhvitiashvili, N. (2015, January 20). "Muzei po retseptu". *Rol muzeev v podderzhanii fizicheskogo i psikhicheskogo zdorovia vzroslykh i detei ["Museum by prescription". The role of museums in maintaining the physical and mental health of adults and children]* [PowerPoint slides]. SlideShare. <https://www.slideshare.net/MuseumForum/nana-zhvitiashvili-museumsandwellbeing/> [in Russian].

THEORETICAL ASPECTS OF CULTURAL AND EDUCATIONAL WORK WITH VISITORS OF DIFFERENT AGE: MUSEUM PSYCHOLOGY DEVELOPMENT IN MUSEUMS OF ARTS

31

Olena Kharchenko

PhD in History;

e-mail: elena.muz.art@gmail.com; ORCID: 0000-0003-4496-9844

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to analyze contemporary problems of cultural and educational activity in museums of the artistic profile, to determine the role and effectiveness of psychological methods, in the context of working with visitors of different ages. **Research methodology.** An interdisciplinary approach has been applied, using analysis, synthesis and generalizations methods. **The scientific novelty of the research** is that this article launches an analysis of cultural and educational activities of art museums from the standpoint of museum psychology in Ukrainian museums. **Conclusions.** Today, the problems of using psychological methods in the cultural and educational work of domestic art museums are not sufficiently studied. In Ukraine museum psychology is developing as part of cultural and educational work and museum pedagogy. The effectiveness of the museum information perception by museum visitors depends on many factors, among which the study of needs and interests of museum visitors, the interpretation of expositions taking into account the principles of developmental psychology and sensory perception are important. At the beginning of the 21st century, the development of trends in differentiated and multisensory approaches to the interpretation of

museum displays is observed. In the cultural and educational activities with modern visitors, innovative, art-therapeutic, sensory, multimedia and virtual technologies are used. These funds, taking into account the principle of museum psychology, diversify the processes of transmitting cultural experience in domestic museums, and bring cultural and educational activities to a qualitatively new level of development.

Keywords: Art museum; visitors; cultural and educational work; museum psychology; inclusivity; perception of museum exposition; museum information; art therapy

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ С ПОСЕТИТЕЛЯМИ РАЗНОГО ВОЗРАСТА: РАЗВИТИЕ МУЗЕЙНОЙ ПСИХОЛОГИИ В МУЗЕЯХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОФИЛЯ

Елена Харченко

Кандидат исторических наук;

e-mail: elena.muz.art@gmail.com; ORCID: 0000-0003-4496-9844

Киев, Украина

Аннотация

Цель исследования – проанализировать современные проблемы культурно-образовательной деятельности в музеях художественного профиля, определить роль и эффективность психологических методов в контексте работы с посетителями разного возраста. **Методология исследования.** Применен междисциплинарный подход с использованием методов анализа, синтеза, обобщения. **Научная новизна** исследования заключается в том, что данная статья начинает в украинском музееведении анализ культурно-образовательной деятельности художественных музеев с позиций музейной психологии. **Выводы.** Сегодня проблемы использования психологических методов в культурно-образовательной работе отечественных музеев художественного профиля не достаточно изучены. В Украине музейная психология развивается в рамках культурно-образовательной работы и музейной педагогики. Эффективность восприятия музейной информации посетителями музеев зависит от множества факторов, среди которых важное значение занимают изучение потребностей и интересов музейных посетителей, интерпретация экспозиций с учетом принципов возрастной психологии и сенсорного восприятия. В начале XXI века наблюдается развитие тенденций дифференцированного и мультисенсорного подходов в интерпретации музейных экспозиций. В культурно-образовательной деятельности с современными посетителями используются инновационные, арт-терапевтические, сенсорные, мультимедийные и виртуальные технологии. Эти средства, с учетом принципа музейной психологии, разнообразят процессы трансляции культурного опыта в отечественных музеях, выводят культурно-образовательную деятельность на качественно новый уровень развития.

Ключевые слова: художественные музеи; посетители; культурно-просветительная работа; музейная психология; инклюзия; восприятие музейной экспозиции; музейная информация; арт-терапия

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.